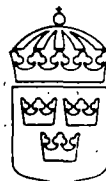

Justitiekammarens betänkande

1987/88:4

om telefonavlyssning (skr. 1986/87:162)

JuU
1987/88:4

Ärendet

I skrivelse 1986/87:162 har regeringen (justitiedepartementet) berett riksdagen tillfälle att ta del av vad chefen för justitiedepartementet anfört om tillämpningen under år 1985 av bestämmelserna i rättegångsbalken om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål.

Utskottet

Gällande rätt m.m.

Vid förundersökning i brottmål kan telefonavlyssning äga rum. De grundläggande bestämmelserna finns i 27 kap. 16 § rättegångsbalken (RB). För att telefonavlyssning skall få ske krävs att någon skäligen kan misstänkas för ett brott för vilket det lägsta straffet är fängelse i två år. En annan förutsättning är att det bedöms vara av synnerlig vikt för utredningen att telefonavlyssning äger rum. Avlyssning får ske av telefoner som den misstänkte innehar eller som han annars kan antas komma att begagna. Det är domstolarna som beslutar om telefonavlyssning. Det får ske efter yrkande av förundersökningsledaren eller åklagaren. Tillstånd att avlyssna telefoner skall meddelas för viss tid, högst en vecka. Tillstånd får dock meddelas för längre tid, högst en månad, om misstanken gäller grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling av narkotika.

Regler om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål finns också i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål (1952 års lag). Den tar sikte främst på brott som rör rikets säkerhet eller är av allmänfarlig natur, och den innehåller en reglering som avviker från den i RB. Lagens giltighet är tidsbegränsad. Enligt det senaste beslutet om förlängning av giltighetstiden gäller den t.o.m. utgången av år 1987 (prop. 1986/87:22, JuU 10).

Föreskrifter om telefonavlyssning finns också i lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spanings syfte i vissa fall (spaningslagen). Den lagen innehåller bestämmelser om tvångsåtgärder mot personer som enligt utlänningslagen (1980:376) avvisats eller utvisats som terrorister men som regeringen ändå har låtit stanna kvar här i landet. Spaningslagen har tidsbegränsad giltighet. Enligt det senaste beslutet om förlängning gäller den

t.o.m. utgången av år 1987 (prop. 1986/87:32, JuU 11). Regeringen avlämnar regelbundet till riksdagen redogörelser för tillämpningen av spaningslagen och terroristlagstiftningen i övrigt. Det skedde senast i oktober 1986. Ärendet bereddes av socialförsäkringsutskottet (skr. 1986/87:31, Sfu 9).

Bestämmelser om telefonavlyssning finns också i lagen (1957:132) med särskilda bestämmelser angående domstolarna och rättegången vid krig eller krigsfara m.m.

Tidigare fanns också bestämmelser om telefonavlyssning i lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m.m. (1969 års lag). Den lagen, som hade tidsbegränsad giltighet, upphörde att gälla med utgången av juni månad år 1981. Detta hade samband med ändringar i narkotikastrafflagen (1968:64) och lagen (1960:418) om straff för varusmuggling som trädde i kraft den 1 juli samma år. En följd av ändringarna var nämligen att de grundläggande bestämmelserna om telefonavlyssning i RB blev tillämpliga också på grov narkotikabrottslighet. Redogörelser för tillämpningen av 1969 års lag hade lämnats regelbundet till riksdagen. Den sista lämnades hösten 1980 (prop. 1980/81:33).

Justitieutskottet tog år 1982 upp frågan om den parlamentariska kontrollen av hur lagstiftningen om telefonavlyssning tillämpas. Utskottets initiativ förleddes närmast av att regeringen i anslutning till att 1969 års lag upphörde att gälla slutade att lämna redogörelser till riksdagen för tillämpningen av bestämmelserna om telefonavlyssning vid förundersökning i narkotikamål.

Utskottet fann det angeläget att riksdagens möjligheter till insyn i fråga om telefonavlyssning vidmakthålls och, om möjligt, byggs ut. Insynen borde ske genom att riksdagen fick en årlig redovisning. Den borde, som tidigare, avse telefonavlyssning enligt spaningslagen eller motsvarande lagstiftning och telefonavlyssning vid förundersökning om grovt narkotikabrott och grov varusmuggling av narkotika och därjämte annan telefonavlyssning enligt de grundläggande bestämmelserna i RB. Vad gällde arten av uppgifter som borde lämnas hänförde utskottet sig till vad 1974 års utredning om telefonavlyssning hade anfört, nämligen följande:

Regeringens skrivelse bör – i den mån hänsynen till rikets säkerhet inte kräver annat – utan att röja sekretessen i de enskilda fallen ge riksdagen en uppfattning om bl.a. antalet ärenden om telefonavlyssning, antalet meddelade tillstånd, vilka tillståndstider som förekommit samt i vilken mån telefonavlyssningen fyllt avsett ändamål (SOU 1975:95 s. 103 f).

I övrigt ansåg utskottet att redovisningen i huvudsak borde utformas efter mönster av de redogörelser som riksdagen dittills fått. I fråga om telefonavlyssning beträffande sådana brottmål som avses med 1952 års lag förordade utskottet ingen ändring i förhållande till vad som dittills gällt, och utskottet anmärkte att härvidlag, liksom eljest, gäller att vederbörande utskott själv kan inhämta den information som anses behövlig.

Riksdagen gav som sin mening regeringen till känna vad utskottet hade anfört om parlamentarisk kontroll i fråga om telefonavlyssning (JuU 1981/82:54, rskr. 298).

Efter 1982 års initiativ har redogörelser för tillämpningen av bestämmel-

serna om telefonavlyssning i RB lämnats till riksdagen avseende åren 1982, 1983 och 1984 (skr. 1983/84:97, JuU 30, rskr. 343, skr. 1984/85:104, JuU 17, rskr. 163 och skr. 1986/87:63, JuU 12, rskr. 88).

Vid behandlingen av saken åren 1984 och 1985 erinrade utskottet om sitt uttalande år 1982 om att den parlamentariska kontrollen i framtiden borde hållas på minst samma nivå som dittills. Vid riksdagsbehandlingen år 1986 – avseende tillämpningen under år 1984 – fann utskottet anledning att bl. a. på nytt erinra om vikten av att redovisningen till regeringen och till riksdagen tillgodoser de anspråk som riksdagen ställde upp år 1982. Det sagda gällde inte minst – framhöll utskottet – uppgifter om vilka tillståndstider som förekommit och i vilken mån telefonavlyssningen fyllt avsett ändamål.

Telefonavlyssning under år 1985

I den skrivelse som utskottet nu behandlar lämnar regeringen en redogörelse för tillämpningen under år 1985 av bestämmelserna i RB om telefonavlyssning vid förundersökning i brottmål. Redogörelsen bygger på uppgifter som rikspolisstyrelsen har lämnat till regeringen i en skrivelse den 24 mars 1987.

I regeringens skrivelse redovisas att domstolarna under år 1985 meddelade tillstånd att avlyssna samtal till eller från telefonapparater som innehafts eller begagnats av sammanlagt 233 personer misstänkta för grovt narkotikabrott. Antalet fall under åren 1969–1985 var följande.

1969	28	1978	102
1970	39	1979	147
1971	44	1980	220
1972	34	1981	277
1973	46	1982	313
1974	44	1983	418
1975	42	1984	414
1976	64	1985	233
1977	122		

Antalet fall då telefonavlyssning skett enligt RB vid förundersökning om andra brott än narkotikabrott uppges ha varit 6 (17 under år 1983 och 13 under år 1984). Dessa fall har gällt misstanke om mord, mordbrand, grovt rån och grovt koppleri.

Utskottets uttalanden

Antalet telefonavlyssningar på grund av misstanke om grov narkotikabrottslighet har – efter en fortlöpande ökning under flera år – under de två senaste redovisningsperioderna gått ned; för år 1985 är det fråga om en betydande minskning. Samtidigt kan noteras att antalet registrerade brott mot narkotikastrafflagen fortsatt att minska medan däremot antalet personer som lagförts för grova narkotikabrott ökat under år 1985.

Även antalet fall där telefonavlyssning utnyttjats vid förundersökning om andra grova brott än narkotikabrott har sjunkit under de senaste åren.

Utskottet vill, liksom tidigare, betona vikten av restriktivitet när det gäller

användningen av ett så ingripande tvångsmedel som det här är fråga om. Av betydelse i detta sammanhang är den praxis, enligt vilken ärenden om telefonavlyssning på grund av misstanke om grovt narkotikabrott anmäls för rikspolischefen (jfr prop. 1980/81:76 s. 277 f). Telefonavlyssning kan, som departementschefen anför, uppenbarligen inte avvaras i kampen mot bl.a. narkotikabrottsligheten. Som utskottet tidigare uttalat är det emellertid ett oavvisligt krav att åtgärden i varje enskilt fall så långt det är möjligt begränsas i fråga om både antalet avlyssnade telefonapparater och den tid som avlyssningen pågår.

När det gäller riksdagens insyn i tillämpningen av lagstiftningen om telefonavlyssning finner sig utskottet återigen vara tvunget att erinra om betydelsen av att redovisningen innehåller även de kvalitativa element som riksdagen tidigare efterlyst. Under ärendets beredning har utskottet inhämtat bl.a. att sådana uppgifter kommer att lämnas framgent och redan i den redogörelse för telefonavlyssningen under år 1986 som regeringen avser att lägga fram under innevarande höst. Utskottet utgår från att denna information kommer att lämnas utan några ytterligare åtgärder från riksdagens sida.

I övrigt ger utskottets granskning av redogörelsen inte anledning till något särskilt uttalande.

Hemställan

Utskottet hemställer

att riksdagen lägger skrivelse 1986/87:162 till handlingarna.

Stockholm den 13 oktober 1987

På justitieutskottets vägnar

Karin Ahrland

Närvarande: Karin Ahrland (fp), Lars-Erik Lövdén (s), Björn Körlof (m), Helge Klöver (s), Gunilla André (c), Sven Munke (m), Hans Göran Franck (s), Arne Svensson (m), Birthe Sörestedt (s), Elving Andersson (c), Bengt-Ola Rytter (s), Göran Magnusson (s), Eva Johansson (s), Lars Sundin (fp) och Sven-Olof Nordlund (s).